

Několik poznámek k institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů jako základu manželského práva majetkového

Zdeňka KRÁLIČKOVÁ

Úvod

Právní úprava vztahů mezi manžely reflektuje zájem společnosti na existenci manželství jako trvalého životního společenství jednoho muže a jedné ženy. Tato preference je důsledkem historického vývoje společnosti a nepochybně vychází z určitého systému norem danou společností uznávaného, především ale z norem společenské morálky, a promítá se nejen do úpravy osobněprávních vztahů mezi manžely, ale i do režimu majetkověprávních vztahů. Uzavření manželství je spojeno se změnou osobního statutu muže a ženy a zároveň však také značnou měrou ovlivňuje vztahy ve sféře majetkové jak mezi manžely samotnými, tak i v rámci rodiny jako takové.

Speciální právní práva majetkových vztahů mezi manžely by měla usilovat v maximální míře o vyloučení možnosti narušení osobních vztahů mezi manžely daných jejich různými majetkovými a výdělečnými možnostmi, dělbu práce apod.¹, ale zejména rozlišováním samostatného (odděleného) majetku každého z manželů a majetku společného, který má zpravidla formu tzv. legálního nebo smluvního systému majetkového společenství – úplného nebo modifikovaného.

Legální systém majetkového společenství je charakterizován² jako systém majetkových vztahů, který vzniká ze zákona jako důsledek uzavření manželství, pokud manželé svou dohodou buď v souvislosti s uzavřením manželství nebo kdykoli v průběhu jeho trvání nezaloží jiný smluvní systém majetkových vztahů.

¹Čížková, V.: Peněžní nároky a BSM, Právník 6/1978, str. 521

²Hrušáková, M., Mates, P.: Majetkové právo manželů a podnikání, S 13/1992, str. 9

Obecné úvahy a charakteristika bezpodílového spoluvlastnictví manželů

I.

Účelem této úvahy není komplexní posouzení právní úpravy majetkových vztahů mezi manžely, protože daná problematika by vyžadovala mimo jiné delší historický úvod a také zamýšlení nad majetkovými vztahy obecně.

Vzhledem k tomu, že pro současnou právní úpravu majetkových vztahů mezi manžely je charakteristické, že legislativně nebyl vytvořen jediný institut regulující majetkové vztahy mezi manžely, ale naopak, pro tyto vztahy je příznačná roztržitost nejen co do institutů, ale i kodexů. Kořeny zmíněné roztržitosti nepochybně spadají do etapy, která se podepsala na tzv. horizontální atomizaci – důsledku opuštění dělení právního řádu na právo veřejné a právo soukromé. Ideologické přístupy k rodině a teorie podceňování majetkových vztahů v manželství a rodině ve zmíněné době se odrazily i v právní úpravě majetkových vztahů mezi manžely, resp. v zařazení právní úpravy těchto vztahů v rámci právního řádu. Důsledkem výše uvedeného bylo, že legislativní práce dospěly k „civilizaci“ majetkových vztahů mezi manžely, tj. těžiště právní úpravy majetkových vztahů v manželství a rodině bylo v rámci právního řádu v roce 1964 umístěno do občanského zákoníku³. Ústředním institutem těchto vztahů se stal institut **bezpodílového spoluvlastnictví manželů**, ačkoli jeho „civilistické“ pojetí se z řady pohledů vymyká ostatním institutům občanského práva⁴. Zákodárce v rámci legislativních prací nepoužil žádnou z tzv. „tradičních“ forem úpravy majetkového společenství mezi manžely, nýbrž koncipoval zcela specifický institut – bezpodílové spoluvlastnictví manželů – tzv. legální systém majetkových vztahů mezi manžely, pro který v době jeho vzniku byla charakteristická rigidnost, kogentnost. Je nutné dodat, že institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů nelze považovat za tzv. zastřešující institut majetkových vztahů mezi manžely, protože jeho předmětem mohou být jen věci. V návaznosti na institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů se pak vytváří tzv. **společný majetek manželů**, do kterého lze zahrnout dluhy i pohledávky manželů, a k jehož existenci se přihlíží zejména až v souvislosti se zánikem (zrušením) a vypořádáním bezpodílového spoluvlastnictví manželů jako komplexu vztahů.

Institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů lze stručně charakterizovat v rámci několika bodů:

³z.č. 40/1964 Sb. v platném znění

⁴Hrušáková, M., Fiala, J.: Několik úvah nad institutem majetkových vztahů mezi manžely, Právník 2/1991, str. 135

* Je chápáno ve dvou smyslech⁵:

- jako komplex (systém) společenských vztahů manželů,
- jako určitý konkrétní vztah, jehož předmětem je určitá věc.

* Může vzniknout jen mezi manžely.

* Zaniká nejpozději se zánikem manželství.

* Jeho předmětem je vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství.

* Předmět netvoří:

- věci, které byly získány dědictvím nebo darem,
- věci, které dle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů,
- věci vydané v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka⁶.

* Jedná se o zvláštní druh spoluvlastnictví, v rámci kterého neexistuje vyjádření podílů – každý z manželů má vlastnické právo k celé věci, která je předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů, a toto právo je omezeno stejným vlastnickým právem druhého manžela k téže věci.

* Bezpodílové spoluvlastnictví manželů vychází ze zásad rovnoprávnosti manželů, autonomie vůle manželů, společné a stejné účasti manželů na nabývání společného majetku manželů a bezpodílové účasti manželů na výkonu společných práv a povinností⁷.

* Právní úprava tohoto institutu sleduje další zásady občanského práva, zejména zásadu právní jistoty a ochrany práv třetích osob.

Ačkoli právní úprava institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů byla od počátku vzniku tohoto institutu obsažena pouze v několika ustanoveních občanského zákoníku (§ § 143–151 OZ), vždy byla předmětem mnoha diskusí na stránkách vědeckých i vědecko-populárních a k této právní úpravě byla uveřejněna také dlouhá řada judikátů nejvyšších soudů.

II.

V důsledku společenského vývoje došlo ke změnám v československém právním řádu, k novelám občanského zákoníku, a to především v souvislosti s návratem soukromoprávních principů do občanského práva, a v neposlední řadě také k uvolnění

⁵Holub, M., Bičovský, J.: Občan a vlastnictví v čs. právním řádu, Panorama, Praha 1985, str. 342, 348

⁶Např. z.č. 403/1990 Sb., 87/1991 Sb., 229/1991 Sb.

⁷Fiala, J. a kol.: Občanské právo, MU, Brno 1992, str. 86

rigidnosti manželského majetkového práva, zejména právní úpravy institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů⁸.

Přestože i po tzv. velké novele⁹ občanského zákoníku byl institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů zachován jako tzv. legální systém majetkového společenství mezi manžely, v určitých směrech byla odstraněna kogentnost právní úpravy institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů typická pro počátek jeho vzniku – současná právní úprava institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů umožňuje smluvní modifikaci obsahu, předmětu, rozsahu a počátku vzniku bezpodílového spoluvlastnictví manželů jako konkrétního komplexu majetkových vztahů mezi manžely.

* * *

Jak již bylo uvedeno výše, současná právní úprava umožňuje řadu smluvních modifikací zákonného institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů, především možnost manželů dohodou vyhradit vznik bezpodílového spoluvlastnictví jako komplexu majetkových vztahů mezi manžely až ke dni zániku manželství (§ 143a odst. 2 OZ). Jedná se o určitou dobu tzv. koakvizice¹⁰.

Podstatou a důsledkem této modifikace je skutečnost, že za trvání manželství nebude vznikat bezpodílový spoluvlastnický vztah mezi manžely, ale vznikne až v okamžiku zániku tohoto manželství. Jeho předmětem budou věci, které každý z manželů bude v tomto okamžiku vlastnit v souladu se zásadami o předmětu bezpodílového spoluvlastnictví manželů (§ 143, § 143a odst. 1 OZ).

Byl vyloven názor¹¹, že zmíněnou dohodu (dle § 143a odst. 1 a 2 OZ) mohou platně uzavřít jen manželé, tj. dohoda nemůže být uzavřena dříve, než bylo uzavřeno manželství. Podle uvedeného názoru v dalším již uzavření dohody omezeno není – k dohodě může tedy platně dojít kdykoli za trvání manželství.

Vedle výše zmíněného názoru bylo v literatuře¹² konstatováno, že by se „koakvizice“ měla dohodnout ještě před uzavřením manželství, před reálným naplněním bezpodílového spoluvlastnictví manželů ve smyslu komplexu, institutu. Jakmile totiž dojde k uzavření manželství, dle tohoto názoru, vzniká in abstracto stav spojený

⁸Z.č. 40/1964 Sb., z.č. 58/1969 Sb., z.č. 131/1982 Sb., z.č. 94/1988 Sb., z.č. 188/1988 Sb., z.č. 87/1990 Sb., z.č. 105/1990 Sb., z.č. 116/1190 Sb., z.č. 87/1991 Sb., z.č. 509/1991 Sb., z.č. 264/1992 Sb.

⁹Z.č. 509/1991 Sb.

¹⁰I když důvodová zpráva hovoří o „koakvizici“, právní úpravu obsaženou v novele občanského zákoníku (z.č. 509/1991 Sb.) nelze ztotožnit s „koakvizicí“, kterou znalo uherské obyčejové právo a která se uplatňovala na území Slovenska a Podkarpatské Rusi až do roku 1950. Jednalo se o instituci širší než vlastnictví, předmětem koakvizice bylo totiž vše, co manželé nabyli za trvání soužití, případně o čem se dohodli, že do koakvizice bude patřit.

¹¹Švestka, J. a kol.: OZ, Komentář, SEVT, Praha 1991, str. 181

¹²Bičovský, J.: Bezpodílové spoluvlastnictví manželů, Linde, Praha 1993, str. 49, Bičovský, J.: BSM dle novely OZ, Bulletin advokacie, 4/1992, str. 22

s existencí bezpodílového spoluvlastnictví manželů, i když ještě žádná reálná náplň neexistuje. Z důvodu potřeby právní jistoty v otázce majetkových vztahů mezi manžely se autor tohoto názoru domnívá, že i snoubenci, tj. muž a žena hodlající uzavřít manželství, mohou dle stávající právní úpravy uzavřít dohodu týkající se „koakvizice“ (§ 143a odst. 2 OZ). Dohoda by podle uvedeného názoru měla obsahovat suspenzivní podmínku, k jejímuž splnění dojde uzavřením manželství.

Vzhledem k výše uvedenému se domnívám, že zmíněná dohoda (dle § 143a odst. 2 OZ) může být uzavřena pouze manžely, tj. souhlasím s názorem uvedeným na prvním místě. Své tvrzení odůvodňuji faktem, že zákonodárce použil termín „manželé“, nikoli „osoby vstupující do svazku manželského, snoubenci apod.“ Kdyby měl zákonodárce v úmyslu zakotvit do právního řádu institut „svatebních smluv“, zřejmě by použil odlišné terminologie a legislativní techniky.

V této souvislosti je nutné doplnit několik poznámek k rozsahu tzv. „koakvizice“. V literatuře bylo uvedeno¹³, že „koakvizici“ nelze omezit jen na něco (a to ať druhé nebo časově) a že nelze současně kombinovat ustanovení upravující „koakvizici“ s ustanovením upravujícím možnost zúžit nebo rozšířit zákonný obsah bezpodílového spoluvlastnictví manželů (tj. ustanovení § 143a odst. 2 s ustanovením § 143a odst. 1 OZ). Tento názor vychází pravděpodobně z použité legislativní techniky (z konstrukce 143a OZ, zejména z jeho členění) a v návaznosti požaduje, aby jednotlivé odstavce zmíněného ustanovení byly posuzovány samostatně. Na stejném místě bylo dále uvedeno, že je vyloučené jednou dohodnutou „koakvizici“ zrušit nebo modifikovat (dle 143a odst. 1 OZ).

Podle mého názoru je možné současné použití několika odstavců téhož ustanovení (tj. § 143a odst. 1, 2 OZ)¹⁴ a to zejména s přihlédnutím k poslednímu odstavci zmíněného ustanovení (§ 143a odst. 3 OZ), který stanoví společné formální náležitosti pro obě výše zmíněné dohody, a dále s přihlédnutím k zásadě občanského práva „vše je dovoleno, co není zakázáno“¹⁵.

Budeme-li dále vycházet ze stanoviska, že subjekty dohod (dle § 143a OZ) se mohou stát pouze manželé, bude nutné vypořádat se dále se skutečností, že platná právní úprava spojuje vznik manželství s automatickým vznikem bezpodílového spoluvlastnictví manželů jako komplexu vztahů, není-li dohodnuto jinak. Mají tedy manželé možnost uzavřít dohodu (dle § 143a OZ) modifikující vznik bezpodílového spoluvlastnictví a jeho zákonem stanovený rozsah, jestliže manželství a bezpodílové spoluvlastnictví nepochybně vzniklo a trvá? Domnívám se, že zákonem stanovený rozsah bezpodílového spoluvlastnictví může být dohodou manželů měněn bez problémů (při dodržení zákonných podmínek – viz dále), ale vyloučení vzniku bezpodílového spoluvlastnictví manželů až ke dni zániku manželství je záležitost komplikovanější.

Jestliže manželé chtějí vyloučit vznik bezpodílového spoluvlastnictví manželů až

¹³Bičovský, J.: BSM, Linde, Praha 1993, str. 49

¹⁴srov. Fiala, J. a kol.: Občanské právo, MU, Brno 1992, str. 89

¹⁵srov. Fiala, J. a kol.: Občanské právo, MU, Brno 1992, str. 11

ke dni zániku manželství, je nutné dle mého názoru stávající bezpodílové spoluvlastnictví manželů nějakým způsobem zrušit. V souvislosti s dalším postupem byla v literatuře¹⁶ vyslovena otázka: „Má se provést vypořádání jako při zániku (zrušení) bezpodílového spoluvlastnictví nebo prostě pokračovat a vypořádání přenechat budoucnosti, až přijde doba stanovená pro zánik a vypořádání?“ Autor uvedené otázky se domnívá, že ani jedno řešení nevyhovuje, a že by po vyhrazení bezpodílového spoluvlastnictví manželů ke dni zániku manželství v době trvání manželství existovalo trojí hospodaření. Domnívám se, že pokud dojde za trvání manželství ke zrušení bezpodílového spoluvlastnictví manželů (jakýmkoli zákonným způsobem) je vždy nutné toto bezpodílové spoluvlastnictví vypořádat (dle zásad § 149 odst. 3 OZ).

Uzavřou-li však manželé dohodu vyhradzující vznik bezpodílového spoluvlastnictví manželů až ke dni zániku manželství, touto dohodou současně stávající bezpodílové spoluvlastnictví jako komplex zaniká a je nutno jej vypořádat (také dle zásad § 149 odst. OZ). Bezpodílové spoluvlastnictví mezi těmito manžely vznikne až ke dni zániku tohoto manželství.

V této souvislosti je nutno poukázat na další ustanovení občanského zákoníku, které stanoví, že pokud bezpodílové spoluvlastnictví manželů za trvání manželství zaniklo, může být obnoveno jen rozhodnutím soudu na návrh jednoho z manželů (§ 151 OZ). Dle mého názoru lze toto ustanovení spojovat pouze s ustanoveními, která upravují zrušení bezpodílového spoluvlastnictví soudem a zánik ex lege (§ 148 odst. 2, § 148a odst. 2 OZ).

Vzhledem k tomu, že právní úprava týkající se vyhrazení vzniku bezpodílového spoluvlastnictví manželů až ke dni zániku manželství spočívá toliko v kusém ustanovení, tj. že se manželé mohou dohodnout, že vznik bezpodílového spoluvlastnictví manželů vyhradí..., a to formou notářského zápisu... (§ 143a odst. 2,3 OZ), je dle mého názoru možné extenzivním výkladem dospět k následujícím zásadám týkajícím se uvedené problematiky:

- * dohodu o vyhrazení vzniku bezpodílového spoluvlastnictví manželů mohou uzavřít jen manželé (§ 143a odst. 2 OZ),
- * dohodu mohou uzavřít kdykoli za trvání manželství,
- * tato dohoda musí mít formu notářského zápisu (§ 143a odst. 3 OZ), a to pod sankcí neplatnosti,
- * dohodou o vyhrazení vzniku bezpodílového spoluvlastnictví manželů až ke dni zániku manželství (její účinností) současně zaniká stávající bezpodílové spoluvlastnictví manželů, které vzniklo jako komplex vztahů jako důsledek uzavření manželství,
- * vůči třetím osobám se na tuto dohodu mohou manželé odvolat jen tehdy, byla-li jim tato dohoda předem známa (§ 143a odst. 3 OZ),

- * dohodu o vyhrazení vzniku bezpodílového spoluvlastnictví manželů je možné dále modifikovat, tj. je možné současně zúžit nebo rozšířit zákonný obsah bezpodílového spoluvlastnictví manželů (tj. kombinovat ustanovení § 143a odst. 1 a § 143a odst. 2 OZ),
- * obsah této dohody je možné dále měnit (i v budoucnu) pokud je splněna zákonem předepsaná forma (§ 143a odst. 3 OZ),
- * byla-li dohoda o vyhrazení vzniku bezpodílového spoluvlastnictví manželů platně uzavřena, byl takto vznik bezpodílového spoluvlastnictví manželů vyhrazen až ke dni zániku daného manželství, a proto nemůže být soudem bezpodílové spoluvlastnictví manželů zrušeno, nemůže ani ze zákona zaniknout prohlášením konkurzu úpadce,
- * bylo-li bezpodílové spoluvlastnictví manželů za trvání manželství zrušeno soudem (dle § 148 odst. 2, § 148a odst. 2 OZ), může být dále obnoveno jen rozhodnutím soudu na návrh jednoho z manželů (§ 151 OZ), nikoli tedy dohodou manželů (ani dle § 143a odst. 2 OZ).

Vůči třetí osobě se manželé na dohodu vyhradzující vznik bezpodílového spoluvlastnictví manželů až ke dni zániku manželství mohou odvolat jen tehdy, byla-li jí tato dohoda známa (§ 143a odst. 3 OZ). Jestliže třetí osoba seznámena s existencí dohody nebyla, bude se ve vztahu k této konkrétní třetí osobě postupovat tak, jako kdyby zmíněná dohoda neexistovala (tedy dle § 143 OZ)¹⁷. Důkazní povinnost jde v tomto případě k tíži manželů. Dále je zastáván názor¹⁸, že stačí vědomost o existenci dohody – není třeba, aby třetí osoba znala přesně obsah dohody, která buď jen vyhrazuje vznik bezpodílového spoluvlastnictví manželů ke dni zániku manželství nebo současně kombinuje uvedené s možností zúžit nebo rozšířit zákonný obsah bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Z důvodu právní jistoty jak manželů, tak třetí osoby, vyžaduje zákonná úprava pro tyto dohody formu notářského zápisu (§ 143a odst. 3 OZ), a to pod sankcí neplatnosti. Tato neplatnost byla v literatuře¹⁹ považována za neplatnost relativní (dle § 40a věta třetí OZ). S tímto názorem byl však vysloven nesouhlas²⁰, a dále bylo tvrzeno, že nedostatek formy notářského zápisu ohledně výše uvedených dohod způsobuje neplatnost absolutní. Jedná se totiž o dohody, k jejichž platnosti zákon vyžaduje obligatorně notářský zápis, tedy kvalifikovanou formu, kterou jako jediné přípustnou stanoví zákon (§ 40 odst. 1 OZ), aniž otázku formy ponechává na volné dohodě účastníků. Domnívám se, že s posléze uvedeným názorem lze plně souhlasit. Dohody manželů (dle § 143a OZ) se týkají modifikace majetkových vztahů, tedy obsahu, nikoliv formy. Kvalifikovaná forma notářského zápisu je obligatorní formou,

¹⁷Holub, M., Bičovský, J.: OZ, Komentář, Linde, Praha, 1991, str. 141

¹⁸Bičovský, J.: BSM, Linde, Praha 1993, str. 50

¹⁹Bičovský, J.: BSM dle novely OZ, Bulletin advokacie 4/1992, str. 23

²⁰Mandák, V.: Nedodržení formy dohod manželů o BSM – neplatnost relativní nebo absolutní?, Bulletin advokacie 5/1993, str. 30–31

¹⁶Bičovský, J.: BSM, Linde, Praha, 1993, str. 48

jejíž nedodržení při uzavírání zmíněných dohod, jejich změnách či zrušení, má za následek absolutní neplatnost.

* * *

V této souvislosti je také třeba zmínit dispozitivní ustanovení občanského zákoníku umožňující modifikaci předmětu bezpodílového spoluvlastnictví manželů, tj. možnost dohodou rozšířit nebo zúžit zákonem stanovený rozsah bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Otázka předmětu je stanovena zákonem (§ 143, 143a OZ), avšak jednotlivá ustanovení jsou značně kusá, judikatura (použitelná po účinnosti z.č. 509/1991 Sb.) je nepočtená a vzhledem k učení teorie práva²¹ nelze tyto judikáty považovat za pramen práva.

Při konkrétním posuzování předmětu bezpodílového spoluvlastnictví manželů je nutné vycházet nejen z pozitivního a negativního legálního vymezení předmětu bezpodílového spoluvlastnictví manželů, ale i z faktu, že zákon umožňuje manželům tento zákonný předmět kvalifikovanou formou modifikován – zúžit nebo rozšířit (§ 143a odst. 1 OZ).

V souvislosti se vznikem bezpodílového spoluvlastnictví manželů, s možností manželů smluvně vyhradit vznik bezpodílového spoluvlastnictví až ke dni zániku manželství a s možností smluvně modifikovat rozsah bezpodílového spoluvlastnictví manželů bylo výše uvedeno několik poznámek také k problematice formy těchto dohod, podmínek jejich platnosti, ochrany dobré víry třetích osob a zejména bylo zaujato stanovisko, že vzhledem k tomu, že zákon uvádí termín „manželé“, může k takovým dohodám dojít jen za trvání manželství. Dále bylo uvedeno, že se nevyklučuje možnost kombinovat vyhrazení vzniku bezpodílového spoluvlastnictví manželů až ke dni zániku manželství s dalšími zákonnými možnostmi – zúžením nebo rozšířením zákonem stanoveného rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

S ohledem na význam ochrany zájmů jak třetích osob, tak i samotných manželů, je nutné při úvahách nad výše zmíněnými dohodami dále doplnit několik dalších zásad:

- * Dohoda týkající se zúžení nebo rozšíření rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů může být uzavřena jen za trvání manželství a existence bezpodílového spoluvlastnictví manželů, a může být uzavřena jen do budoucna – nemůže se vztahovat na majetek minulý, tj. nabytý před uzavřením dohody²².
- * V zákoně není řešena otázka trvání modifikačních dohod ani otázka změny těchto dohod. V této souvislosti byl uveřejněn názor²³, že není možné uzavřít takovou dohodu jen na určitou dobu trvání manželství z důvodů ochrany

zájmů třetích osob. Vzhledem k tomu, že zákon takovou možnost nevyklučuje a ochraně zájmů extraneů je učiněno za dost zakotvením kvalifikované formy pro dohody modifikující bezpodílové spoluvlastnictví manželů, nelze s tímto názorem zcela souhlasit.

- * Hovoříme-li o modifikaci rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů – zúžení nebo rozšíření, jedná se vždy o bezpodílové spoluvlastnictví chápané jako komplex vztahů²⁴.

Z toho plyne, že manželé např. nemohou dohodou platně rozšířit stávající komplex bezpodílového spoluvlastnictví o konkrétní nemovitost, kterou jeden z manželů získal např. darovací smlouvou. Manželé však mohou zákonem stanovený rozsah bezpodílového spoluvlastnictví manželů rozšířit např. o všechny dary, které získají buď oba společně nebo každý zvlášť, a to v době po uzavření dohody. Modifikační dohody tohoto typu se tedy nemohou týkat jednotlivých věcí, ad concretum, nýbrž musí být formulovány ad abstractum.

- * Ani rozšířením, ani zúžením zákonného rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů nesmí být porušen kogentní předpis, práva jiných osob a dohoda dále nesmí být v rozporu s dobrými mravy (§ 3 OZ).
- * Zúžení zákonem stanoveného rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů nesmí v konečném důsledku znamenat zrušení bezpodílového spoluvlastnictví²⁵.
- * Pro rozšíření zákonem stanoveného rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů není zákonem stanovena hranice.

Lze však dovodit, že toto rozšíření nesmí mít za následek likvidaci osobního (odděleného) vlastnictví jednoho z manželů, zejména toho „slabšího“, a to nejen ekonomicky. Také nelze připustit, aby věci sloužící osobní potřebě jednoho z manželů patřily do bezpodílového spoluvlastnictví manželů (vzhledem k ustanovení § 143, § 3 OZ).

- * K otázce stability dohod, které modifikují bezpodílové spoluvlastnictví manželů bylo uvedeno²⁶, že je nezbytné vykládat příslušné ustanovení občanského zákoníku (§ 143a OZ) s přihlédnutím k slovesným tvarům zákonodárcem použitým. Vzhledem k tomu, že v občanském zákoníku je uveden tvar dokonavý, tj. že manželé mohou dohodou „rozšířit nebo zúžit“, nikoli „rozšiřovat nebo zužovat“, autor názoru se klání ke stanovisku, že manželé by neměli mít možnost neustálého měnění stavu, a toto stanovisko odůvodňuje požadavkem stability a požadavkem právní jistoty extranea.

Nejen právní jistotou třetích osob, ale také právní jistotou manželů samotných argumentují autoři komentáře k občanskému zákoníku²⁷ doporučující

²⁴Švestka, J. a kol.: OZ, Komentář, SEVT, Praha 1991, str. 180

²⁵Bičovský, J.: BSM dle novely OZ, Bulletin advokacie 4/1992, str. 21

²⁶Bičovský, J.: BSM dle novely OZ, Bulletin advokacie 4/1992, str. 22

²⁷Holub, M., Bičovský, J.: OZ, Komentář, Linde, Praha 1991, str. 141

²¹Harvánek, M. a kol.: Základy teorie práva, MU, Brno 1991, str. 36

²²Holub, M., Bičovský, J.: OZ, Komentář, Linde, Praha, 1991, str. 140

²³Bičovský, J.: BSM, Linde, Praha 1993, str. 46

nepřípustnost změn jednou uzavřených dohod manželů, ačkoli znění zákona změnám provedeným kvalifikovanou formou dle mého názoru nebrání. Dále byl uveřejněn názor²⁸, který na výše uvedené názory reaguje, a vzhledem k tomu, že se zabývá formou dohod, nelze jej považovat za nepřátelský změnám dohod platně uzavřených.

Z uvedeného vyplývá, že jak změna, tak zrušení uvedených dohod (dle § 143a OZ) by vyžadovaly opět formu notářského zápisu, protože vyžaduje-li zákon kvalifikovanou formu pro uzavření určitého právního úkonu, je nutné mít za to, že stejná forma je potřebná i pro změnu jeho obsahu a též i pro jeho zrušení (§ 40 odst. 2 OZ).

Vzhledem k tomu, že důvodová zpráva k novele občanského zákoníku²⁹ hovoří o odstranění rigidnosti dosavadní právní úpravy a poukazuje na dispozitivní ustanovení novely občanského zákoníku, domnívám se, že manželé mají při uzavírání dohod (dle § 143a OZ) smluvní volnost³⁰. Pakliže je při uzavírání, měnění nebo rušení těchto dohod dodržena kvalifikovaná forma, mám za to, že poskytuje záruku jak manželům, tak i třetím osobám.

ZÁVĚR

Nové podmínky, především ale možnost podnikání a růst majetku a životní úroveň občanů, restituce a např. i pohyb kapitálu, vedly a nepochybně ještě povedou k podstatnějším legislativním zásahům do právní úpravy majetkových vztahů mezi manžely, ke koncepčním změnám institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů, ikdyž v rámci těchto legislativních zásahů do stávajících institutů by měla být brána v úvahu i nutnost jisté stability. Vzhledem k tomu, že manželství je v našich podmínkách chápáno jako trvalé životní společenství jednoho muže a jedné ženy, ve kterém otázky majetkové hrají významnou roli, měla by právní úprava manželům umožnit uspořádání majetkových otázek podle jejich **individuálních potřeb a zájmů**, ale na druhou stranu by měla zaručit také určitou míru **právní jistoty** a v neposlední řadě garantovat **ochranu zájmů** tzv. slabšího partnera a také zájmy třetích osob.

* * *

²⁸Mandák, V.: c.d., str. 30-31

²⁹Z.č. 509/1991 Sb.

³⁰Fiala, J. a kol.: OP, MU, Brno 1992, str. 10n.

S U M M A R Y

Several Comments on the Institute of Shareless Joint Ownership of Spouses as the Basis of Matrimonial Property Law

The aim of this paper is to consider the current legal regulation of proprietary relations of spouses, the characteristic feature of which is an absolute lack of special institutes which could regulate the situation. The key institute (however, not a general one) of matrimonial property law is the Civil Code institute of shareless joint ownership of spouses, characterized by remarkable cogency and stability in time, which guaranteed certain level of legal certainty, yet on the other hand did not enable the spouses to regulate proprietary issues according to their individual wishes and interests. The changes in the society brought about legislative changes even in the institute of shareless joint ownership of spouses, the main result of which is dispositiveness respecting the possibility of private business activity and the resultant property growth, yet also heeding the interests of third persons and weaker partners. The greatest emphasis was put on dispositiveness, i.e. the possibility of the spouses to modify the beginning of the rise, the content and the object of shareless joint ownership of spouses, as the Civil Code provides only scarce regulation of the subject, thereby causing numerous and serious problems.